

1 skyrius

1842 metų balandis

— Jūs jau, jūsų šviesybe, ponia motinėle Apolinarija Feoktistovna, kažkaip spręskite šį reikalą, nes juk baugu, atsakomybė kokia, jei kas nutiktų... — maldaujamai burbėjo Nikitenka, gunktelėjęs, bet energingas Veršinskojės dvaro valdytojas, kunigaikščių Gnedičių giminės žemių, plytinčių netoli Kalugos, tvarkytojas.

— Eik, balandėli, eik, — numojo ranka Apolinarija Feoktistovna, — grįžk su Dievu į Veršinskoję. Kunigaikštis Nikolajus Pavlovičius netruks grįžti iš užsienių, tuomet viską ir nuspręsimė. Tu jau ten kaip nors pakentėk.

„Mat, kaip jaudinasi, — pati sau pagalvojo Apolinarija Feoktistovna, pamačiusi, kad įkypa apykaklė, išlindusi iš po storo kaftano, visa permirkusi nuo prakaito, nors namuose buvo gerokai vėsu. — Iškaito visas.“

— Tai kaipgi dabar, — toliau bumbėjo valdytojas, atatupstas slinkdamas link svetainės durų, — mums kas, mūsų reikalas — valstiečius prižiūrėti, kad darbai būtų nudirbti, idant derlius... Ką nors pelningai parduoti ar į kokią mugę vežimą suruošti, kad trobesiai būtų tvarkingi... Mūsų štai toks reikalas... tik va, jeigu kas, mes ir liksime kalti, o pirmiausia aš, kadangi esu valdytojas...

„Bijo, kad išvysiu, — nemeiliai pašiepdama, pagalvojo kunigaikštienė, žiūrėdama į užsidarančias duris, — dar neprisivogė. Dar neprisigrobė visko, ką galėtų. Ak, varge, varge... ir ne todėl vargas, kad valdytojas vagis. Kitokių ir nebūna, tokia jų veislė. Visų mano pažįstamų valdytojai vagia. Bet va, dėl Grigorijaus tai tikrai vargas. Ne veltui šelmis Nikitenka susirūpino. Tris laiškus man parašė, o dabar ir pats atsidangino iš Veršinskajos, norėjo nurodymų gauti, kad atsakomybę galėtų nusimesti. O kokius čia nurodymus duosi? Akių nuo jaunojo ponaičio nenuleisti? Vaikščioti visur iš paskos? Juk niekas neišdrįs. Bet ir pasikliauti nėra kuo, patys sumaniausi beigi ištikimiausi čia, Maskvoje, su mumis...“

Būdama keturiasdešimt devynerių metų, kunigaikštienė Gnedič buvo įmitusi ir ne visai sveiko kūno, bet nuožmi, ryžtinga ir stiprios dvasios. Jos sutuoktinis, kunigaikštis Nikolajus Pavlovičius, padaręs kuo puikiausią karjerą Užsienio reikalų žinyboje, jau penkerius metus tarnavo valstybei Švedijoje. Viename pastarųjų laiškų kunigaikštis Gnedičius pranešė, kad jo tarnystės Imperatoriui prie Švedijos karaliaus dvaro misija netrukus baigiasi ir jau po dviejų mėnesių jis grįšias į Sankt Peterburgą su ataskaitomis, o po to jau atvažiuosias ir į Maskvą, kur pagaliau galėsias apsikabinti savo brangiąją šeimyną — sutuoktinę Apolinariją Feoktistovną, sūnus Grigorijų ir Pavlą bei brangiausiąją dukrą Varenką. Apie tai, kad vyriausiasis sūnus Grigorijus atsistatydino iš pulko, kunigaikštis, be abejo, žinojo, bet į ką tas atsistatydinimas išvirto, garbusis diplomatas nenutuokė, kadangi ši nemaloni žinia buvo kuo kruopščiausiai nuo jo slepiama. Atsistatydinta buvo dėl visai pateisinamos priežasties: stoka lėšų, reikalingų deramai

tarnauti elitiniame imperatoriškosios armijos pulke, juolab kad „derama tarnystė“ reiškę anaip tol ne menkas pačių karininkų išlaidas. Žinoma, galėjo atrodyti, kad dvaro skiriamų pajamų, atskaičius mokesčius valdytojo kišenės naudai, turėtų pakakti abiejų Gnedičių sūnų tarnybai, bet Apolinarija Feoktistovna sutvarkė kitaip. Buvo ji didelė aukštuomenės gyvenimo mėgėja, Veršinskajos dvaru bodėjosi, gamtai buvo abejinga, o štai Maskvos pokylių blizgesys, kviestinės vakarienės, priėmimai, šventės, ištisinė vizitų virtinė, dažnos išvykos į Peterburgą ir su tuo susiję nesibaigiantys reikalai pas modistes kunigaikštienę nepaprastai žavėjo. Gyventi Maskvoje yra brangu, visi tai žino, nors ir ne taip išsunkiamai kaip Peterburge. O dar brangiau pirmojoje sostinėje yra gyventi audringą gyvenimą. Išlaidų mažinimas reiškę, kad neišvengiamai teks mažinti rengiamus priėmimus ir rečiau dalyvauti aukštuomenės renginiuose. Argi galima pasirodyti per kviestinius pietus nunešiota suknele? Jokiu būdu negalima. Tai gėda, o ir aukštuomenė pasmerktų. Todėl kiekvienam renginiui tenka siūdintis naują apdarą. Jei jau reikia riboti išlaidas, vadinasi, negali ir naujų suknių užsisakyti, ir aukštuomenėje rodytis. Tokio žingsnio kunigaikštienė Gnedič žengti nepajėgė.

„Supraskite mane, drauguži Nikolajau Pavlovičiau, — rašė ji vyrui į Stokholmą, — Varenka jau nuotaka, ir, norėdami jai rasti tinkamą partiją, privalome sukiotis aukštuomenėje, kad ir reputaciją savo sutvirtintume, ir gerą jaunikį suieškotume. Be to, Pavelas, ir taip jau savanoriškai pasiaukojęs, atsisakydamas tarnystės Imperatoriui ir Tėvynei, kad šeima neįpultų į papildomas išlaidas, sėkmingai ir sąžiningai tvarko savo karjerą toje vietoje, kurią jam skyrėte prieš išvykdamas į Švediją. Departamento

vadovybė juo visiškai patenkinta, tačiau aukštuomenės ryšiai bei gera reputacija ir jam nepakenks, kad pareigomis nebūtų nuskriaustas. Mūsų namuose lankosi patys garbingiausi abiejų sostinių žmonės, todėl juos reikia garbingai užlaikyti, o tai irgi atsieina nevisiškai pigiai. Jeigu Viešpats būtų maloningas ir Jūs, grįžęs iš užsienių, galėtumėte užimti pareigas, suteikiančias teisę gyventi valdiškame bute Peterburge, mūsų padėtis ir išvis pasitaisytų. Bet kol gyvename mūsų maskvietiškame name, tenka leisti nemažus turtus. Aš sumaniau pertvarkyti savo buduarą, pastatyti raudonmedžiu faneruotus baldus su paaukuotos bronzos ir tapyto porceliano intarpais, o Jūsų kabinetui reikėtų nupirkti naujus Karelijos beržo baldus, o ir Varenkos kambarį gerai būtų iš naujo sutvarkyti, pakaks jai dienas stumti vaikų kambarėlyje mansardoje, visiškai netinkamame jaunai nuotakai, o tai vis išlaidos, išlaidos, išlaidos... Patys matote, mano mielas drauge, kad pinigų gyvenimui Maskvoje reikia vis daugiau ir daugiau, ir mes niekaip negalime skirti kunigaikščiui Grigorijui deramos sumos garbingai tarnystei eiti..."

Kunigaikštis Nikolajus Pavlovičius Gnedičius palaikė žmonos sprendimą nors ir baimindamasis, bet gana ramiai: tarnyba armijoje Nikolajaus Pirmojo laikais išties gana brangiai kainavo, ir ne taip jau retai pasitaikydavo atvejų, kai žymių ir kilmingų šeimų atžalos atsisakydavo tarnauti elitiniuose pulkuose būtent dėl finansinių sumetimų, o tie, kas nenorėjo dėl pinigų stygiaus atsisakyti armijos, pereidavo į paprastesnius pulkus arba miesto brigadas, kur karininkai galėdavo ne taip daug išleisti, bet, atvirkščiai, dar ir užsidirbti. O štai imperatoriškuose pulkuose galimybę papildyti ir atgaivinti savo biudžetą

gaudavo iš esmės tik vadai arba remonterai, tai yra atsakingi už žirgų pirkimą pulkui, tačiau tam, kad gautum šitas nemenką naudą žadančias pareigas, vėlgi reikėdavo tapti to paties pulko vado numylėtiniu.

Per dvejus metus, nuo tada, kai jaunasis kunigaikštis atsistatydino iš armijos, Grigorijus Gnedičius suspėjo pavirsti akivaizdžia grėsme šeimos reputacijai ir galiausiai jos gerovei. Prasilošęs kortomis, suvedžiojęs ne mažiau kaip pustuzinį dovingų panelių, pabėgęs nuo įsiutusių kreditorių — tų panelių tėvų, — Grigorijus Nikolajevičius ir Maskvoje nesivargino dorybingai gyventi. Be abejo, lėbavimui, kortoms ir kokotėms reikėjo pinigų, bet šiuo klausimu Apolinarija Feoktistovna rado svarių argumentų: per metus išpirkusi nemenkus vyriausiojo sūnaus, kuriam kreditoriai skolino noriai ir visiškai pasitikėdami, vekselius, ji tarė Grigorijui:

— Jūs, mielas pone, turite pasirinkimą. Galiu parašyti tėvui apie jūsų išsidirbinėjimus. Esate pirmagimis, vyriausias sūnus, ir veikiausiai paskaičiavote, kad didžioji palikimo dalis priklauso kaip tik jums. Man bus lengva viską sutvarkyti taip, kad griūtų visi šie skaičiavimai. Bet jūs galite išvažiuoti į mūsų Veršinskojės dvarą. Įsigilinkite į reikalų esmę, pasistudijuokite ataskaitas, imkitės akylai prižiūrėti valdytoją. Kasmet išlaikymas mums kainuoja... — kunigaikštienė paminėjo sumą, kurią išgirdęs Grigorijus perbalo. — Visa, kas viršaus, bus jūsų, galite kaip norite leisti ir naudotis. Kai pakankamai sutaupysite, galėsite grįžti į Maskvą ir gyventi taip, kaip geidžiate. Gal net sugebėsite kaimo glūdumoje susirasti padorią nuotaką, kokio nors vietinio dvarponio dukrą, už kurią tėvas sutiks duoti nemenką kraitį.

Rinktis jums. Bet nuo šiol nebeišpirksiu nė vieno jūsų vekselio. Ir jei ilgiems metams sėsite į kalėjimą, mano širdis nesuvirpės.

Apgavo sūnų kunigaikštienė, oi, kaip apgavo! Savaiame suprantama, kad nieku gyvu nebūtų leidusi jam sėsti ilgiems metams į kalėjimą. Ir ne todėl, kad sūnus, — mylimiausią kunigaikštę Varenką reikėjo gerai ištekinti, o tam svarbu buvo šventai saugoti šeimos reputaciją. O apie kokią reputaciją galima kalbėti, jei vyriausias sūnus yra nemokus skolininkas! Dar ir vyro diplomato karjera galėtų nukentėti, o kol jis užima aukštas pareigas, jos, Apolinarijos Gnedič, padėtis — derama, atitinkanti statusą, ją gerbia ir godoja aukštuomenė, visur yra geidžiama viešnia, ir jos kvietimų į pietus, vakarones ar priėmimus niekam neateitų į galvą paniekinti. Apie sūnų Pavlą kunigaikštienė, kaip pratusi, pagalvojo paskutinę akimirką, nors visgi ir apie jį nepamiršo: jam irgi reikia tinkamos partijos, nors, beje, čia nerimauti, regis, nėra dėl ko, kadangi Pavelas ir pats susirado nuotaką, taigi ši reikalą galima laikyti sutvarkytu.

Grigorijus Gnedičius pasirinko ir išvyko į Kalugos guberniją, kur jau prabuvo net ištisus metus. Maskvoje jis per tuos metus nė karto nepasirodė ir laiško nei motinai, nei broliui, nei seseriai neparašė. Apolinarija Feoktistovna apsiramino nusprendusi, kad skandalo grėsmė praėjo. Vedžiojo Varenką po aukštuomenę, deramu lygmeniu dalyvavo visuose kviestiniuose renginiuose, rašė vyrui į Stokholmą optimizmo ir tvirto tikrumo kupinus laiškus.

O dabar štai atvažiavo išsigandęs bei sunerimęs valdytojas...

Apolinarija Feoktistovna pasižiūrėjo į savo stambias, storomis venomis apraizgytas plaštakas, sudėtas ant kelių, ir nuo jų pakėlė žvilgsnį į laikrodį — greitai bus penkta popiet, laikas pri-

iminėti lankytojus. Reikia persirengti, nedera priiminėti vizitus tuo pačiu vatiniu chalatėliu, kuriuo vilki namuose. Ak, kad būtų galima visą dieną vaikščioti šilkinė klostuota suknia, padabinta Valansjeno nériniais! Ir gražu, ir — svarbiausia! — erdvu...

Už medinės rankenėlės paėmusi varinį varpelį, kunigaikštienė staigiai jį pakratė. Po kelių sekundžių pasirodė kambarinė Praskovja, Gnedičiams tarnaujanti nuo mažų dienų, nuo kokių penkerių metų — iš pradžių virtuvėje, o gimus kunigaikštytei Varvarai, jau ir poniai. Į kambarines imdavo tik netekėjusias merginas, bet Praskovja užsitarnavo tokį šeiminių pasitikėjimą, kad liko tarnauti net gavusi leidimą ištekti.

— Padėk atsikelti, — paliepė kunigaikštienė, — laikas rengtis. Ką, ar panelė pasiruošusi?

— Pasiruošusi, jūsų šviesybe. Panelė Varvara Nikolajevna jau apsirengusi, siuvinėja kambaryje, laukia, kol jūsų šviesybė jos šviesybę pakviesite. Kokią suknią liepsite paduoti? — rūpestingai, bet be menkiausios įsiteikimo užuominos paklausė Praskovja, atsargiai vesdama kunigaikštienę už parankės į jos kambarius.

— Ar gatava ta, žalia, aksominė, kurią vakar iš modistės atnešė? Reikėjo ją išlaidyti.

— Išlaidėme, jūsų šviesybe, teikitės nesirūpinti. Ir nérinius prisiuvome, buvo mažumą atplyšę prisimatuojant. Tai ją paduoti?

— Ją, — atsiduso kunigaikštienė. — Tetrenkie ją perkūnai, tą naują madą, jau tokios siauros rankovės ties pečiais, kad nei įlįsti gali, o jei jau įlindai, tai pirštai taip ištinsta, kad net pirštinių neužsitrauksi. Džiaukis, Praskovja, kad baudžiauninke gimei, bajorų gyvenimas oi koks nelengvas — vien tik taisyklės ir taisyklės. Pamėgink išeiti prie svečių namine suknia! Arba dvi

dienas iš eilės važinėti po priėmimus tuo pačiu apdaru! Visa aukštuomenė išsyk nuo tavęs nusisuks. O štai tu suknelę užsimetei, prikyštę pasirišai — ir nei vargo, nei bėdų.

Suknios rankovės ištis buvo itin siauros, ir užvilkti iš modistės parvežtą siuvėjų meno šedevrą, pasiūtą tiksliai nusižiūrėjus nuo paveiksluko iš prancūziško žurnalo, pasirodė ne taip paprasta. Miklūs įgudusios Praskovjos pirštai, rengiantys šeimininkę pastaruosius septyniolika metų, su daugybe sagučių, užsegimų bei raištelių baigė dorotis lygiai tą akimirką, kai svetainės laikrodžio varpas nuaidėjo penkis kartus. Vos tik Apolinarija Feoktistovna spėjo įeiti į kambarį, kur ketino priiminėti lankytojus, tarnas pranešė, kad atvyko grafienė Tolstaja. Pati grafienė, energinga, daili kokių trisdešimt penkerių metų dama, įsiveržusi į Gnedičių svetainę auksaspalviu kvapniu debesiu, šlamėdama krakmolytais pasijoniais, dar nuo slenkščio ėmė čirškėti:

— Ak, kokią žavingą suknelę dėvite, širdede Pole! Kur siūdintotės? Pas Buaselį?

— Na, ką jūs, mano brangioji, kaip galima! — Apolinarija Feoktistovna akimirksniu susiraukė. — Tik pas Lebur. Aš, žinote, pratusi pasitikėti tais, kas seniai išmano savo darbą. Jūsų suknia irgi žavi, mieloji grafene!

— Dėkoju, kunigaikštiene. Jei tik žinotumėte, kiek teko kankintis su tais apvadėliais! Paprastai aš užsisakinėju pas Buaselį arba Anželiką Fabr, o šią suknią užsaciau pas Adelaidą Menė, man sakė, kad ji įsigijo stebukladarę siuvėją, neįtikimą subtilaus darbo meistrę. Pasirodė — veltui. Štai šitą detalę, — vėduoklės galiuku grafienė Tolstaja bedė į zigzagines šokoladinės spalvos rauktinukų linijas truputį žemiau liemens ir gražiai šešėlius

metančią auksinę kreminės spalvos taftą, iš kurios buvo pasiūta suknia, — perdarė gal dešimt kartų. Tokia štai nevykusi pasirodė ta siuvėja! Viskas baigėsi tuo, kad darbo ėmėsi Matilda, madam Menė dukra, jos rankos auksinės, ir siuva ji tik patiems garbiausiems klientams.

Tariant paskutiniuosius žodžius, grafiinės akys šelmiškai žybtelėjo — atseit reikėjo iškart susivokti, kas užsakovas, ir darbą atiduoti į pačias vertingiausias rankas. Svetainės šeimininkė dar kartą metė žvilgsnį į skrybėlaitę kibitką, puošiančią viešnios galvą — kraštai pernelyg tiesūs, neturi įprastos minkštai moteriškos formos, bet ką gi padarysi, tokia dabar mada, teks ir jai, kunigaikštieni, tokias užsisakinėti. Tik va, gerai būtų neapsigauti su skrybėlininke...

Apolinarija Feoktistovna jau susiruošė išreikšti savo nuomonę modisčių klausimu — kuo ant Kuzneckio tilto galima pasitikėti, o su kuo geriau neturėti reikalų, bet viešnia pakeitė temą:

— Širdele Pole, ar girdėjote apie Kokovnicyną? Vėl skandalas!

— Negi jis Maskvoje? — nustebo kunigaikštienė, metusi į grafienę persergintį žvilgsnį: esą atsargiau, čia yra jauna mergina. — Kada gi jis atvažiavo?

Kokovnicynų dvaras ribojosi su Veršinskajės, taip pat jie turėjo miestietiškus namus Peterburge ir — menkesnius, kuklesnius — Maskvoje. Šaltus žiemos ir rudens mėnesius šeimyna leido abiejose sostinėse. Kitaip nei Gnedičiai, Kokovnicynai dvare gyveno noriai ir ilgais tarpais, o būdami Maskvoje būtinai lankydavo kunigaikščio šeimą kaip „kaimo kaimynai“.

Jaunasis Piotras Kokovnicynas, dvidešimt trejų metų dra-

gūnas, niekaip nesugebėdavo praleisti sau priklausančių atostogų neprikrėsdamas eibių — garsėdamas nežabotu charakteriu ir pasiutusiu temperamentu, jis būtinai su kuo nors susikivirčydavo, imdavo svaidytis įžeidimais ir išsyk išprovokuodavo dvikovą. Neturėdamas kilnaus savivertės jausmo, bet dosniai apdovanotas savimana ir arogancija, jis nesivaržydamas viešai žemindavo žmones, nepriklausančius bajorų luomui, ir taip sukeldavo piktą aristokratijos nepritarimą bei užsidirbdavo gana prastą šlovę. Jei-gu būtų leistina į dvikovas kviesti visus, peštuko dragūno, matyt, jau seniai nebūtų tarp gyvųjų. Bet dvikovų kodekso taisyklės neleidžia tokios „demokratijos“, į dvikovą kviesti leidžiama tik sau lygaus luomo atstovą.

— Atvažiavo prieš tris dienas, — pasakojo grafienė Tolstaja, iš jaudulio ėmusi šnabždėti, vis žvilgtelėdama į tolėliau sėdinčią ir akis į rankdarbį nudūrusią Varenką — ar kartais negirdi.

Tačiau merginos veidas buvo visiškai romus, dėmesys sutelktas į adatą ir siūlą. Arba ji nuostabiai valdėsi, arba išties nesidomėjo pokalbio objektu. Glotniai sušukuoti plaukai tiesiu sklástymu ilgomis garbanomis krito ant pečių — Varenka Gnedič, be perstojo grauždama Dikenso romanus, stengėsi pamėgdžioti anglišką manierą. Jos pilka šilkinė suknutė, puošta tik įmantriais kaspinėliais ant korsažo ir ties liemeniu, galėjo būti kuklumo ir menkos išmonės pavyzdžiu.

— Kitą dieną, — tęsė grafienė, — išvyko pas Zarovskius pirštis, prašyti Olenkos rankos, o vakar... Ak, širdele, jūs net neįsivaizduojate, ką jis iškrėtė! Pasirodo, praeitais metais jis buvo Italijoje, ten užsuko romaniuką su kažkokia vietine „kamelija“, o dabar išsiuntė savo draugą — įpareigojo parvežti tą

mergužėlę čia. Ir vakar ji atvyko! Piotras apgyvendino ją name Prečistenkos gatvėje ir tučtuoju, jau vakar, iškėlė triukšmingą puotą su riksmiais, dainomis ir šokiais. Sako, kad ta jo itališkoji „kamelija“ basa šoko ant stalo, tarp lėkščių ir taurių.

— Siaubas, — priblokšta sulinkčiojo galva Apolinarija Feoktistovna, — kokia nelaimė šeimai, kai vyriausias sūnus, senyvų tėvų viltis, štai šitaip elgiasi! Kokį prastą pavyzdį Piotras rodo savo broliui Mišenkai, visai dar vaikui! O ką grafas Aristarchas Vasiljevičius? Niekaip negali sūnaus suvaldyti?

— Ak, Pole, brangioji, Aristarchas Vasiljevičius visai sumenkęs ir kūnu, ir siela, juk jūs prisimenate, koks jis atėjo į kalėdinį balių pas generalgubernatorių! Visą vakarą žodžio nepratarė ir, regis, net iš vietos neatsikėlė.

— Taip, — mažliai sutiko kunigaikštienė, — grafas Kokovnicynas jau visai nuseno, negi varžysis su jaunu, karštakošiu dragūnu... Valia nebe ta, valdžia prarasta. Žmona jo, žinoma, geraširdė ir miela, visada pasirengusi paverkti dėl svetimų nelaimių, tai tiesa, bet niekaip netinka būti griežta neklaužados sūnaus motina.

Naujiena apie jaunojo Kokovnicyno „eibę“ davė peno aptarti vaikų auklėjimo temą — vieną mėgstamiausių tarp aukštuomenės damų, likusių be vyriškos kompanijos. Antroji populiariausia tema buvo nuotakų ir jaunikių rinkimas, tai yra „partijos ieškojimas“ tarp pretendentų, priklausančių aukštuomenės aplinkai.

Netrukus svetainėje atsirado kitas svečias, atvykęs su vizitu, o septintą valandą Gnedičių namuose arbatą gėrė jau penki ar šeši žmonės. Varenka, kaip ir dera dorovingai išauklėtai merginai,

sėdėjo ten pat su rankdarbiai ir užkalbinta atsakinėjo pagarbiai, mielai šypsodamasi, bet pati svečių nešnekino. Svetainėje atsiradus vyrams, pokalbis, kaip beveik visada, pakrypo kiekvienam Rusijos piliečiui skausminga tema — „lenkišku klausimu“, — ir čia jau buvo galima nesivaržyti jaunosios kunigaikštytės: ji vis vien politika nesidomėjo, o padorioje visuomenėje neleistinių subtilybių „lenkiškajame klausime“ ir būti negalėjo. Kunigaikštienė sumaniai ir neįkyriai vadovavo bendram pokalbiui, stengdamasi, kad nė vienas svečias nenuobodžiautų, ir kartu mechaniškai pažymėdama, kokių pakeitimų reikėtų padaryti sąrašė tų vizitų, kuriuos kunigaikštienė turėsianti atlikti artimiausią savaitę. Iš penkių svečių trys atvyko atsakomojo vizito, pas juos nebus reikalo vykti, o štai du žmonės užsuko pareikšti pagarbos, tik grįžę iš kelionių — šiemis būtinai reiksis vizitą „grąžinti“, ir kuo greičiau, tuo geriau, atidėti negalima, kitaip toks vilkinimas bus aukštuomenės suprstas kaip nenoras tęsti pažintį. Aukštuomenės nuomonė — tai dalykas, kurio nepaisyti jokiu būdu nevalia. Kaip ten sakė Puškinas? „Bet vaidas bijo nuolatos klaidingos gėdos nelemtos...“*

Priiminėdama svečius, Apolinarija Feoktistovna su malonumu galvojo apie tai, kad atnaujinta ir šiek tiek pertvarkyta svetainė atrodo gerokai didesnė ir prašmatnesnė, deranti prie garbingo Gnedičių kunigaikščio titulo. Anksčiau visi kambario baldai čia buvo surinkti tarsi atsitiktinai, ir svetainėje vyravo chaotiškas stilių kratinys, o dabar visame kambaryje išlaikytas Žakobo stilius — baldai raudonmedžio su bronzos, o suoliukai

* Citata iš „Eugenijaus Onegino“, vertė Antanas Venclova.

kojoms apmušti tokia pačia medžiaga kaip ir kiekvienos salelės, — kurių svetainėje galima buvo priskaičiuoti net tris, — sofos, foteliai ir kėdės. Ypač kunigaikštienė didžiavosi žydinčių augalų žardinjerėmis. Tos žardinjerės dalijo svetainę, atskirdamos vieną nuo kitos stalų su foteliais saleles, kurių kiekviena skyrėsi apmušalų atspalviais, derančiais prie atitinkamos žardinjerės atspalvio — rožinio, alyvinio ar žydro. Dieve mano, kiek tai pareikalavo išlaidų!

Kai ant svetainės slenksčio pasirodė Pavelas Gnedičius, vilkintis tamsiai žalia mundurą, ties apyakle puošią besikartojančiais ažuolo ir lauro šakelių raštais — kasdienę uniforminę Užsienio reikalų ministerijos archyvo Maskvos skyriaus valdininko aprangą, — svečiai, vos pažvelgę į blyškų, įtemptą veidą, pasiskubino atsiveikinti. Jaunuolis vos sugebėjo iš savęs išsunkti apgailėtiną meilikaujamos šypsenos šešėlį ir varganai ištare kelis pagal etiketą būtinus žodžius. Vos tik paskui svečius buvo uždarytos durys, jis priėjo prie motinos ir paėmė ją už rankų.

— Varenka, ateiš čia, — kreipėsi jis į seserį.

Mergina išgąstingai stryktelėjo nuo kėdės ir atsistojo šalia motinos. Apolinarija Feoktistovna kaipmat suprato — nutiko kažkas siaubinga. Jei kas nors Grigorijui — valdytojas būtų pranešęs, o kadangi tas pašlemėkas nieko nežino, tai ir Pavelas niekaip negalėjo pirma jo sužinoti. Jei nelaimė nutiko Pavlo sužadėtinei Lizankai Šuvalovai, jis joku būdu to nepasakotų prie sesers. Tuomet tik tėvas, kunigaikštis Nikolajus Pavlovičius... Na ką gi, ji, Apolinarija Gnedič, pasirengusi išgirsti sielvartingą naujieną, jai užteks jėgų garbingai ištverti likimo smūgius.

Taip ir nutiko.

— Motinėle, sesute, turiu blogų žinių, — pratarė Pavelas virpančiu balsu. — Mūsų tėvas... Šiandien sulaukiau naujienos iš Stokholmo... Netikėtas smūgis... Palaikai jau vežami į Maskvą laidoti...

Varenka, kitaip nei jos motina, tokiai naujienai nebuvo pasiruošusi ir ėmė raudoti. Kelias minutes kunigaikštienė ramino dukrą, paskui pakvietė tarnaitę ir liepė nuvesti panelę į jos kambarius, paduoti arbatos ir raminamųjų lašiukų, ir būtiniausiai kam nors su ja pabūti. Likusi dviese su sūnumi, kunigaikštienė pratarė:

— Ką gi, mano pone, mudu likome vieni sielvartauti. Šiandien buvo atvykęs Nikitenka, mūsų valdytojas iš Veršinskojės, daug ką papasakojo... Nevarginsiu jūsų smulkmenomis, pasakysiu tik viena: aš tikėjau, kad Nikolajus Pavlovičius po mėnesio kito parvyks ir pats imsis reikiamų sprendimų. Tačiau Viešpats sutvarkė taip, kad nuo šiandienos vyriausiuoju mūsų šeimoje taptumėte jūs. Esate jaunas, nepatyręs, jums vos dvidešimt dveji. Kitokiomis sąlygomis jūs po kelių mėnesių susituoktumėte su Lizanka, jei jos motušės sveikata nebūtų pareikalavusi jiems išvykti prie vandens, bet po kurio laiko Šuvalovai sugrįš, įvyks tuoktuvės, ir jūs turėsite savo šeimą. O vyriausia Gnedičių šeimoje vėl liksiu aš. Tačiau iki tos akimirkos, iki jūsų santuokos, jums teks imtis atsakomybės nuspręsti dėl visko, kas turi įtakos mūsų namų gerovei. Ar esate pasiruošęs, Pavelai Nikolajevičiau?

— Matyt, kaip tikras bajoras aš turėčiau atsakyti: taip, esu pasiruošęs, visiškai pasiruošęs, — su kartėliu pratarė Pavelas. —

Bet kaip sąžiningas žmogus, kalbėdamas su karštai mylima motuše, meluoti negaliu.

— Labai gerai, kad nemeluojate, — pritardama linktelėjo Apolinarija Feoktistovna. — Nėra blogai atsisakyti imtis to, su kuo iš anksto žinai nesusitvarkysiąs, ir nėra gėdinga nuolankiai bei dėkingai susitikti su mylimos motinos viršenybe. Jau dabar pradėsime ruošti laidotuvėms ir gedului. Todėl rytoj pat vyksite į Veršinskoję ir atvešite čia Grigorijų. O po laidotuvių jis liks Maskvoje.

— Kam, motuše? — nustebo Pavelas. — Juk vėl viskas prasidės iš naujo. O gal manote, kad jis pasitaisė ir ketina keisti savo elgesį?

— Savaiame suprantam, ne, — karčiai nusijuokė kunigaikštienė. — Bet vyriausio sūnaus grįžimas namo po tėvo mirties yra vienas iš tų natūralių dalykų, kuriems visi pritaria. Jei vyriausias sūnus atvyks tik į laidotuves ir po jų grįš į dvarą, o pagrindinis šeimoje faktiškai liks jaunesnysis sūnus, aukštuomenė gaus peno apkalboms. Atminkite, mano pone, kad dėl reputacijos aukštuomenėje tenka daug ką aukoti. Šiandien pat parašysiu jūsų viršininkei, jo viršenybė visuomet buvo malonus Nikolajui Pavlovičiui, jis neatsakys sielvartaujančiai našlei, prašančiai suteikti jos sūnui trumputes atostogas pasiruošti laidotuvėms.

1842 metų gruodis

Išgirdęs iš svetainės sklindančius pagyvėjusius balsus, Pavelas Gnedičius užvertė knygą, nusimetė atlasinį, gėlėmis